

GÖMÖRI GYÖRGY

Ifjabb Enyedi István külföldi tanulása és levele Sir Isaac Newtonhoz

Ifjabb Enyedi István kiváló erdélyi családban született, apja a Hollandiában tanult Enyedi István (1659–1714) nagybányai bíró volt, aki viszonylag fiatalon lett a nagyenyedi kollégium teológiaprofesszora. Az 1694-ben született ifjabb Enyedi István az orvosi pályára készült, ezért vette útját Teleki Sándor alumnusaként huszonnégy éves fejjel Nyugatnak, ahol számos egyetemen folyt már ekkor kitűnő orvoscépzés. Pár hónapos, az Odera melletti frankfurti egyetemen tartózkodás után¹ Enyedi tovább ment Halléba, ahol főleg két professzor előadásait látogatta: Friedrich Hoffmannét és a fiatalabb, de már jó nevű Michael Albertiét – mint ez leveleiből kitűnik,² főleg az előbbi tett rá igen nagy hatást. Mivel itt már 1717. június 11-én matrikulált, összesen több mint két évet töltött Hallében, ahol 1719. augusztus végén nyújtotta be Hoffmann elnöklete alatt 29 „tézisből álló” negyvenegy lapos disszertációját, a *De medicina Hippocratis mechanicát*, amivel osztatlan sikert aratott.³

Mielőtt szót ejtenék Enyedi hallei elismeréséről, beszélni kell Friedrich Hoffmannról (1660–1742), a „mechanikus orvostudomány” egyik vezéralakjáról. Hoffmann fiatalon járt Hollandiában és Angliában, ahol Robert Boyle-lal és a londoni Royal Society több tagjával, főleg orvosokkal találkozott. Mindez 1684-ban történt, kilenc évvel később, 1693-ban lett Hoffmann az orvostudomány és a filozófia professzora a hallei egyetemen. Itt a kor elvárásainak megfelelően latin nyelven tartotta előadásait, s az évek során több magyar tanítványa is akadt, így Huszti István 1695-ben, illetve Király István 1697-ben.⁴ Hoffmann első jelentősebb munkája alighanem az *Observationum physico-chemicarum* (1722) volt, amelynek már címe is mutatja a szerző kémiai orientációját. Mindenesetre már korábban ismerték és értékelték mint az orvostudomány művelőjét és gyakorló orvosát: 1702 és 1712 között Berlinben a porosz király orvosaként működött, és Hallében 1713 után

¹ BOZZAY Réka, LADÁNYI Sándor, *Magyarországi diákok holland egyetemeken (1595–1918)*, Bp., Egyetemi könyvtár, 2007 (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban, 15), 2991 tétel.

² „Hoffmann Uramnak sokkal több hasznát veszem, mint igen nagy experientiáju Embernek”. *Peregrinuslevelek, 1714–1750*, szerk. Hoffmann Gizella, Szeged, József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara, 1980, 159.

³ Elég nagy számban fennmaradt kiadvány, Magyarországon és Angliában három-három könyvtárban található.

⁴ Huszti hallei disputációja RMK III. 3492 és Királyé RMK III. 4035 alatt.

is számos orvostanhallgató disputált nála. A londoni Royal Society jegyzőkönyve szerint 1720 októberében a Társaság Fellow-jává, vagyis rendes tagjává választották.⁵ Megjegyezhetjük, hogy ez az elismerés több hallei professzort is ért, a matematikus–filozófus Christian Wolffot már 1709-ben beválasztották a Royal Society-be, annak ellenére, hogy Newton ellenfelének, Leibniznek volt a tanítványa.

Ifjabb Enyedi István hallei disszertációja különösen érdekes több szempontból. A korabeli tudományos latin disputációk értékét emelte, hányszor és milyen szövegek környezetben hivatkoznak nemzetközi hírű más tudósokra. Enyedi 41 lapos szövegében⁶ kevés antik és újabb filozófiai autoritást idéz: Plátót és negatív előjellel Baruch Spinozát, viszont számos alkalommal, jóváhagyólag, olyan tudósokat, illetve orvosokat, akiket szintén latinul olvasott, név szerint az angolok közül Robert Boyle-t, a „legbölcsebb Harveyt” és mindenekelőtt Thomas Sydenhamot, akinek *Observationes medicae* című (London, 1676) műve a kor legjobb orvosi tankönyvei közé tartozott. Több francia szerzőt is említ Enyedi munkájában, a szinte kötelező Descartes mellett több tizenhatodik századi orvos, így Johannes Fernelius (Jean Fernel) és Louis Duret, sőt egy párizsi professzor, Nicolas Aubry neve is előfordul szövegében. A németek közül az „illusztris Leibniz” mellett Enyedi többször hivatkozik a disputáció elnökének, Friedrich Hoffmann-nak és másik professzorának, Michael Albertinek⁷ a munkáira. Más szóval a Hippokratésről írt dolgozathoz kiderül a magyar peregrinus széleskörű olvasottsága, és az is, mennyire érdeklik őt az újabb kori angol és francia tudományos eredmények,⁸ aminek alapján feltételezhető, hogy nyugat-európai útja során felkeresi majd Angliát és Franciaországot.

A korábban említett Christian Wolff (1679–1754) a kor Kant előtti leghatásosabb filozófusai közé tartozott. 1707-ben lett Halléban a matematika és a „természetfilozófia” professzora és hírnevét többek között azzal vívta ki, hogy egy német nyelvű könyvében nyilvános vitába szállt a német nyelvterületen uralkodó pietizmussal.⁹ Teológiai írásainál fontosabbnak tartják *Elementa matheseos universae* (1713–1715) című könyvét, amiben (Leibnizcel karöltve) bevezette az „ellentmondás” elvét a filozófiába. Későbbi magyar méltatója szerint Wolff „alkotta meg

⁵ *Journal Book of the Royal Society*, vol. XIII. 1720–1724, a Társaság 1720. október 9-i ülésén, hibás keresztnévvel, „Martin”-ként „Friedrich” helyett.

⁶ A legújabb bibliográfia régi adatokra támaszkodik, és csak 40 lapot ad meg a valóságos 41 lap helyett, lásd a 385. tételt a *Régi magyar könyvtár* III/XVIII. század I. kötetében (Bp, OSZK, 2005). Én a londoni Royal Society könyvtárának teljes példányát használtam.

⁷ Alberti korábbi magyar kapcsolataihoz érdekes adalék latin nyelvű üdvözlő verse, amit Ajtai András 1714-es hallei disputációjához írt, vö. AITAI (sic), Andreas, *Dissertatio medica theoretica de medicinae et doctrinae moralis nexu*, Halle, 1714 utolsó oldalán, ifj. Pápai Páriz Ferenc verse fölött.

⁸ Erre és nyelvtudására mutat Enyedi háromnyelvű (latin, francia, német) bejegyzése ifj. Pápai Páriz Ferenc albumában: az MTA Könyvtárban, Tört. napló kis octavo-6 alatt, f. 453, elérhető Rozsondai Marianne, Dr. Sajó Tamás és mások, online jegyzetelt faksimilijéből. A franciául írt „Mieux vaut un peu avec la crainte...” szavakkal kezdődő két sor ótestamentumi idézet a *Példamondások könyvéből* (15:16).

⁹ Ennek a művének címe *Vernünftige Gedanken von Gott* (1712).

[Leibniznél] népszerűbb formában »matematikai« módszerrel a maga racionális rendszerét.¹⁰ Bár néhány évvel később egy teológiai feljelentés eredményeként Wolffnak távoznia kellett Halléből, ahová csak 1740-ben tért vissza diadalmenetben, 1719-ben még tekintélyes professzora volt a hallei egyetemnek, akinek előadásait Enyedi is szorgalmasan hallgatta, ezt írva róla: „Christianus Wolffius..., ki felol sokan állityak hogj hasonló Philosophus egész Germániában van (értsd: nem) volna, remenlem sok raritasokat... tölle tanulhatok”.¹¹ A tény, hogy az Enyedi-dolgozat végén Wolff külön latin szövegben dicsérte meg az erdélyi peregrinust, hasznos ajánlólevél lehetett Leidenben, ifjabb Enyedi István európai körútjának következő állomásán. Alighanem a kiemelt matematikai szempont miatt véli úgy egy újabb kori magyar történész az ugyancsak erdélyi Nádudvari Sámuelről, aki Christian Wolff több művét lefordítja, hogy „feltételezhetően maga is newtoniánus”.¹²

De még mielőtt áttérnénk Enyedi leideni tanulására, illetve angliai útjára, idézni kell abból a tizenhat soros francia versből (teljes szövege a *Függelékben*), amit A. Jombert biggyesztett a hallei disszertáció végére. Ez egyfajta mentegetődéssel kezdődik, a francia versíró szerint „Si d’entre vos amis je n’etois point de nombre / Si pour moy vous etiez etranger inconnu...”, vagyis aki ezeket a szavakat írja, nem közeli barátja, talán csak alkalmi ismerőse a címzettnek, de ugyanakkor valaki, aki olvasta a latin disszertációt, és felismerte benne Enyedi „finom szellemét” (esprit subtil). Ebből a szerző kiválóságára következtet, szinte túl hízelgő módon: „vous étes des Hongrois et de votre patrie / La perle, l’ornement, le soutien et l’honneur”,¹³ vagyis a fiatal orvostanhallgatót a többi közt „hazája gyöngyének” és „díszének” nevezi. Lehetséges, hogy ez a felmagasztalás hozta zavarba a puritán érzelmű Enyedit, s ő maga vágta volna le hazaküldött kiadványainak végéről ezeket a dicsérő szavakat? Másik lehetőség, hogy politikai megfontolásai voltak: mivel 1711 után Erdély mint „Gubernium” lett a Habsburg-birodalom része, nem volt szerencsés nyomtatásban azt hangsúlyozni, hogy az erdélyi Enyedi éppen *Magyarország* díszje. Nem tudni, mi az igazság, mint ahogy A. Jombert kilétéről sem sikerült semmit megállapítani, bár a lexikonok számon tartanak egy bizonyos Claude Jombert nevű könyvkereskedőt, aki 1700-tól működött, s aki talán rokona volt a hallei kiadványba verset író A. Jombertnek.¹⁴

Ifjabb Enyedi István mecénásának, Teleki Sándornak írt leveleiben hűségesen beszámol tanulmányairól, már csak azért is, mert mind újabb anyagi segít-

¹⁰ KOSÁRY Domokos, *Újjáépítés és polgárosodás, 1711–1867*, Bp., Háttér, 1990 (Magyarok Európában, III), 115–116.

¹¹ *Peregrinuslevelek*, 161–162. – Wolffnak olyan híre volt, hogy Wessprémi István még harmincöt évvel később is olvasta és nagyra tartotta, vö. SCHULTHEISZ Emil, *Wessprémi István emlékezete halálának 200. évfordulóján*, Piliscsaba, Bp., Debrecen, Magyar Tudománytörténeti Intézet, Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, Debreceni Orvostudományi Egyetem, 2000. kötete előszavában.

¹² R. VÁRKONYI Ágnes, *Erdély története II*, 1606-tól 1830-ig, szerk. Makkai László és Szász Zoltán, Bp., Akadémiai Kiadó, 1986, 1009.

¹³ ENYEDI, Stephanus, *De Medicina Hippocratis mechanica*, Halle, 1719, 41.

¹⁴ *Dictionnaire Biographie Française*, Vol.18, Paris, Humann-Lacombe, VI, 1989, 762–763.

ségre van szüksége, ha valóban mindenüvé el akar látogatni Nyugat-Európában. Megírja, hogy miért megy Leidenbe: Boerhaave kedvéért. Herman Boerhaave (1668–1738) „a modern fiziológia atyjaként” szokták emlegetni, sokoldalú botanikus, vegyész és orvosdoktor volt, ráadásul első, professzori bemutatkozó előadását éppen Hippokratésről tartotta.¹⁵ Enyedi 1719. november 3-án matrikulál Leydenben, de már egy hónapra rá, 1719. december hatodiki keltezéssel ezt írja Teleki Sándornak: „Boerhave Uram Tudománya és tanítása a Medicinában mindenek előtt ad stuporem vagyon,¹⁶ vagyis egyenesen bámulatra méltó. Később Boerhaave orvosi tanácsokat is ad Enyedinek Teleki Sándor sérülésével kapcsolatban (Teleki leesett a lováról), és úgy tűnik, megkülönböztetett figyelemmel kíséri magyar tanítványát. Végül az sem elhanyagolható, milyen szoros kapcsolatban volt Herman Boerhaave a kortárs angol orvosokkal és tudósokkal, hánnyal levelezett 1703 után, amikor a Royal Society tagjává választották, és hány angol és skót orvostanhallgató látogatta ez időben a leideni egyetemet.¹⁷ Amellett, hogy Boerhaave a „klinikai orvostudomány” úttörői közé tartozott, Lindeboom szerint ő volt „a newtoni elv első lelkes támogatója a kontinensen”.¹⁸

Mindez azért érdekes, mert Enyedi István csak viszonylag rövid időt töltött Angliában, ahová egy fontos levelet vitt magával; ezt Teleki Sándor intézte ifj. Pápai Páriz Ferenchez, aggódva a nagyenyedi kollégium javára indított angliai pénzgyűjtés lassúsága miatt,¹⁹ ugyanakkor az a mindmáig Magyarországon közöletlen latin nyelvű levél, ami tőle Londonból fennmaradt, fontos újabb dokumentuma a korai magyar Newton-kultusznak. Bár Boerhaave nem levelezett Sir Isaac Newtonnal, egy másik leideni professzor, Willem ‘s Gravesande szorosabb kapcsolatban volt és egyszer találkozott is Londonban a *Principia mathematica* szerzőjével. Már egy 1717-ben kiadott művében (*De chemia suos errores expurgante*) név szerint hivatkozik Newtonra,²⁰ s ha Boerhaave nem, ő nyugodtan adhatott ajánlólevelet a már nagyhírű angol tudóshoz Enyedinek. (Ez persze egyelőre csak feltételezés.)

Enyedi István 1720 júliusának végén kelt át Angliába, ahol szeptember közepéig-végéig maradt, onnan Franciaországba távozott. A dátumokat Teleki Sándornak írt leveleiből tudjuk, mint ahogy azt is, hogy párizsi útjára Enyedi ifj. Pápai Páriz Ferenctől kölcsönzött pénzt.²¹ Nem sokkal Angliába érkezése után Enyedi István lelkes levelet írt Sir Isaac Newtonnak, a Royal Society elnöké-

¹⁵ „De commendando Hippocratis studio”, Leyden, 1701.

¹⁶ *Peregrinuslevelek*, 172.

¹⁷ G. A. LINDEBOOM legalább hat ilyen levelezőt említ Boerhaave-életrajzában: *Herman Boerhaave, The Man and his Work*, London, Methuen and Co., 1968. – Dr Andrew Cunningham szerint „1701 és 38 között mintegy 740 angol nyelvű diák matrikulált orvosi szakon Leidenben”, O. P. GRELL, *Dr Andrew Cunningham, Jon Arrizabalaga, Centres of Medical Excellence?* Ashgate, 2010, 22. lábjegyzet.

¹⁸ LINDEBOOM 1968, i. m. 268.

¹⁹ *Peregrinuslevelek*, 173.

²⁰ LINDEBOOM 1968, i. m. 270.

²¹ *Peregrinuslevelek*, 174.

nek. Ez a kis latin levél, ami egy uppsalai autográf-gyűjteményben maradt fenn,²² olyan eltúlzott (és lényegileg hamis) bókot tartalmaz, amire Newtonnak pozitívan kellett volna reagálnia. Arra, hogy ezt minden valószínűség szerint nem tette meg, tehát a remélt találkozás elmaradt, az alábbiakban próbálok választ keresni. Először is lássuk a latin levél szövegét (faksimiléjét a *Függelék*ben közöljük):

Excellentissimo Domino
Isaaco Newton/ Domino ac Fautori colendissimo.
Excellentissime Domine!

Domine colendissime.

Non aegre feres si ignotus ignotum, fama tamen nostro quoque climati cognitum praesentibus hisce compellare audeam. Peregrinus hoc e locis ultra 3000 Miliarium dissitis in hanc urbem accessi tangitque me singulare desiderium Te Virum apud omnes hodie qui Europeam incolunt eruditos celebratissimum videndi. Rogo itaque si Tibi Vir Excellentissime inter numeratas horas tanti otii supersit pateat mihi ad Te saltem ad quadrantem horae aditus liceatque ea quam de Te conceperam spe coram frui. Vale Vir Excellentissime mihi que audacolo ignosce.

Excellentissimi Tui nominis

Londini 1 Augusti 1720

Perpetuus Cultor
Stephanus Enyedi.
Transylvano Hungarus.

Ugyanaz saját magyar fordításomban:

Legkitűnőbb Uram!

Mélyen tisztelt Uram!

Ne vedd zokon, ha én, mint ismeretlen idegen neked, az általam meg-nem-ismertnek írok, akinek hírének még a mi távoli földünkön is ismerik. Utazó vagyok ebben a városban, ahová 3000 mérföldnyirel jöttem, mivel egyetlen vágyam, hogy Veled, aki a mai Európában élő tudósok közül a legünnepeltebb vagy, találkozhaszak. Arra kérek ezért, Legkitűnőbb Férfiú, számos értékes óráidból adjál nekem bár csak egy negyed órát, megengedve, hogy szemtől szembe lássalak, abban a reményben, amit Veled szemben tápláltam. Légy üdvöz, Legkitűnőbb Uram és bocsásd meg csekély merészségemet.

Legkitűnőbb nevednek szüntelen csodálója,

London, 1720. augusztus elsején

Stephanus Enyedi
erdélyi magyar

²² Waller autograph collection, hu-00010, Uppsala Universitetsbibliotek, Sweden. – Nyomatásban ez a levél már megjelent HALL, A. Rupert, *Further Newton correspondence* című dolgozatában. *Notes and Records of the Royal Society*, 37(1982), bár Hallnál a levélíró „Engedi” néven szerepel, és így nem tudja Enyedivel azonosítani. Köszönettel tartozom Stephen D. Snobelennek, aki felhívta figyelmemet erre a publikációra.

Mivel egy megbízható forrásból úgy tudjuk, bár Isaac Newton jól fogalmazott latinul, a nyelvet társalgási szinten gyengén beszélte,²³ felmerülhet az elgondolás, hogy esetleg éppen betegeskedett és nem akart a nyári hónapokban senkivel sem találkozni és társalogni. Ennek ellentmond az a tény, hogy több külföldi látogató albumába éppen nyáron jegyzett be, s elképzelhető, hogy számos albumtulajdonos külföldit (például pár évvel később ifj. Pápai Páriz Ferencet is) személyesen fogadott. Miért húzódozott éppen attól, hogy az érte rajongó ifj. Enyedi István erdélyi orvossal találkozzon?

Úgy hiszem, erre a megoldást ugyanabban kell keresnünk, amiről ifj. Pápai Páriz tudósítja Teleki Sándorékát az enyedi kollégium javára indított angliai gyűjtés elején, amikor újabb ajánlólevelekért folyamodik megbízóihoz. Ezt írja ugyanis: „a leveleket is generaliter (általánosságban) kell subscribálni, ilyen formán: Curatores, Rector et Professores Ill. Coll. R. Transylv. *Betleniano-Albensis*, Enyed maradgyon ki ob rationem itidem Politicos (politikai okokból), mert az a név itt ama perversus Socinusért igen odiosus (gyűlöletes), eddig is sok helyt akadtanak meg benne...”²⁴ A „gyűlöletes Socinus” nem más, mint Enyedi György, az *Explicationes locorum veteris et novi testamenti* (1598) szerzője,²⁵ akit azért ismernek jól Angliában, mert műve Hollandiában új kiadásban jelent meg 1670-ben és gyorsan eljutott a legtöbb angol teológushoz. Azt, hogy a Szentháromság-tagadó könyv szerzőjéhez az enyedi református kollégiumnak semmi köze, hosszan kellett magyarázni, de miután az erdélyiek a kért módon írták meg az ajánló leveleket, ez az akadály elhárult a gyűjtés elől, amit William Wake canterbury-i érsek, az anglikán egyház feje és John Robinson, London püspöke és a király is támogatott.²⁶

Newton könyvtárában több „szociniánus” könyvvel együtt megvolt Enyedi György inkriminált művének újabb, 1670-es kiadása.²⁷ Más szóval szöveget üthetett fejében a lelkes erdélyi látogató vezetékneve: Enyedi? Tehát Szentháromság-tagadó unitárius? Mivel nem valószínű, hogy Newton kezébe került volna a két anglikán püspök gyűjtőkörlevele, amiből nyilvánvaló volt, hogy a gyűjtés egy feddhetetlenül református erdélyi kollégium újjáépítésére történik, a Royal Society elnöke csak a névvel kapcsolatos veszedelmes asszociációkra reagálhatott. Mivel 1693 előtti cambridge-i kézirataiból nyilvánvaló, hogy ő is Szentháromság-tagadó volt, méghozzá az unitáriusoknál radikálisabb módon (John Maynard Keynes szerint, aki alaposan átnézte ezeket, Newton „zsidózó egyistenhívő volt, Maimonides iskolájának követője”), későbbi életében, különösen azután,

²³ *Oxford Dictionary of National Biography*, Vol.40, Oxford, Murrell-North, 1989, 719.

²⁴ *Peregrinuslevelek*, 53.

²⁵ SIMON József, *Explicationes explicationum*, Filozófia, irodalom és egezetika Enyedi György életművében, Bp., Typotex, 2016.

²⁶ ‘A printed sheet containing letters from the Archbishop of Canterbury and the Bishop of London on behalf of the Reformed Churches of Poland and Transylvania’, July-August 1716, British Library, Additional MS 15.521, fol.177.

²⁷ Szerepel Dr John Musgrave katalógusában, lásd <isaac.newton.org.uk>

hogy a Royal Society elnöke lett, mindent megtett, hogy ezt a véleményét véka alá rejtse, így nyilvánosan elhatárolódott hajdani tanítványától, William Whiston-tól, aki erre célzott írásaiban.²⁸ Logikusnak látszik tehát, hogy nem kívánt 1720-ban találkozni egy olyan látogatóval, aki ugyan lelkes hívének mutatkozott, de aki külföldön elterjeszthette volna (ha valóban unitárius maga is), hogy Newton mennyire nem hisz az anglikán egyház alaptételeiben. Ami akkor még elég nagy kockázattal járt: a Szentháromság-tagadókkal szembeni törvények és rendelkezések egészen 1813-ig, az ún. Trinity Act-ig voltak érvényben, Angliában! És bár Newton nem volt következetes külföldi kapcsolatait illetően, például tudjuk, hogy levelezett, illetve alighanem találkozott is élete végén a leideni „szociniánus” Samuel Crellel,²⁹ mégis, az „Enyedi” név elriasztotta éppen ennek a magyar rajongójának fogadásától.

Ezek után érthető az is, miért nem beszélt később senkinek az Erdélybe viszszerző ifj. Enyedi István erről a Sir Isaac Newtonnak írott leveléről. Ami pedig a címet illeti, ő bizonyos értelemben „jóvátette” az ügyet azzal, hogy beírt két évvel később az ugyancsak erdélyi ifj. Páriz Pápai albumába – akiről (más album-bejegyzései alapján, vagy más angol ismerőseitől) biztosan tudta, hogy jóra való kálvinista, s aki talán addigra meg is tanult annyira angolul, hogy ezen a nyelven számoljon be Newtonnak az „enyedi” gyűjtés sikeréről. De a fennmaradt Enyedi-level így is érdekes adaléka a Mária Terézia kora előtti élénk magyar–angol kulturális és tudományos kapcsolatoknak.

FÜGGELÉK

I.

A. Jombert versének átírata

Si d'entre vos amis je n'etois point de nombre,
 Si pour moy vous etiez etranger inconnû,
 Lisant ce beau traittè j'aurois bien reconnû,
 Qu'entre les plus scavons vous occupe le nombre.
 Mais puisque pour certain par differente foi
 De votre esprit subtil j'ai connû le merise
 Ma joye en ce jourdhuy n'est certes poins petite

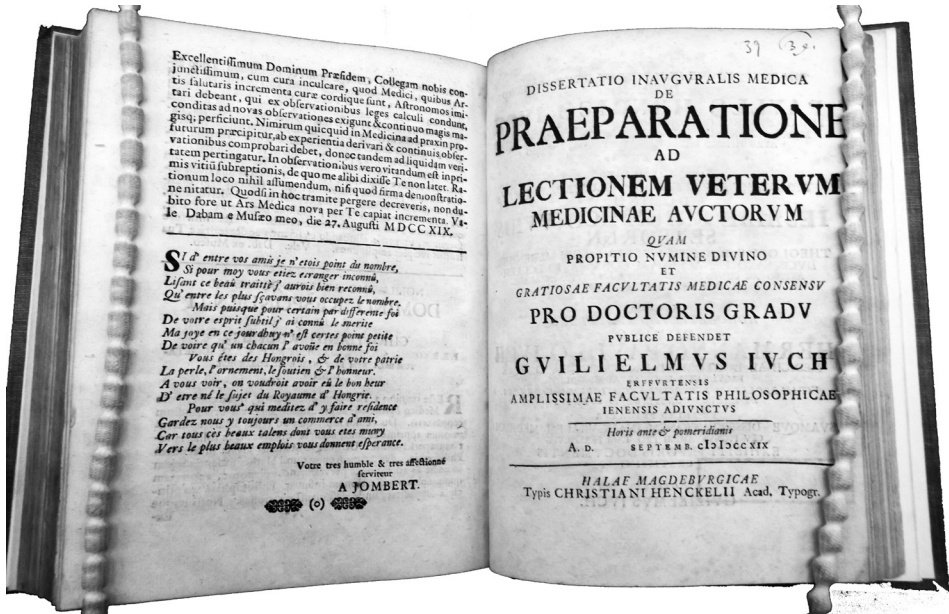
²⁸ FARA, Patricia, *Newton, The Making of Genius*, Macmillan, London, 2002, 76. – Korábban, 1701-ben Newton még találkozott egy erdélyi unitárius diákkal. Pálfi Zsigmond látogatásáról Newtonnál (Hopton Haynes közvetítésével) lásd Kovács Sándor tanulmányát: *Faustus Socinus and his Heritage*, szerk. Lech Szczucki, Krakó, 2005, 459. Vö. még: ILIFFE, Rob, *Priest of Nature, The Religious Worlds of Isaac Newton*, Oxford, University Press, 2017.

²⁹ Samuel Crell 1726-os levelét Isaac Newtonhoz közreadta A. Rupert HALL 1982, i. m. 33.

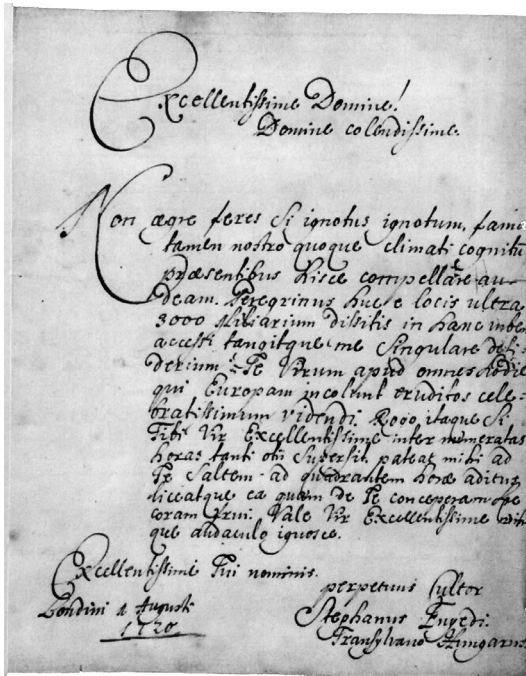
De voir qu'un chacun l'avoût en bonne foi
 Vous êtes des Hongrois, & de votre patrie
 La perle, l'ornement, de soutien & l'honneur.
 A vous voir, on voudroit avoir eû le bon heur
 D'être né le sujet du Royaume d'Hongrie.

Pour vous qui meditez d'y faire residence
 Gardez nous y toujours un commerce d'ami,
 Car tous ces beaux talents dans vous etes munny
 Vers le plus beaux emplois vous donneus esperance.

Votres tres humble & tres affectione serviteur
 A. JOMBERT

A. Jombert verse a hallei disputáció utolsó oldalán

Enyedi István latin levelének fakszimiléje az uppsalai könyvtárból

GÖMÖRI, GYÖRGY

The peregrinatio academica of István Enyedi iun., and his letter to Isaac Newton

István Enyedi junior came from an eminent Transylvanian Calvinist family, his father was Professor at the Bethlen College of Nagyenyed (today Aiud in Romania). He studied medicine at the University of Halle where he produced a dissertation much praised by his examiners, also a verse greeting by an occasional French poet (A. Jombert) left out from most extant copies. Enyedi went on to study and botany and medicine at Leyden before crossing the Channel for England in 1720. Once in London, he wrote a letter in Latin to Sir Isaac Newton, the most admired scientist of the age. Although Enyedi had hoped to meet Newton, the latter never contacted the Hungarian traveler. The reason for this was probably Newton's reluctance to make his Arian views widely known abroad – he wrongly associated Enyedi with „Eniedinus”, (György Enyedi), an internationally known Transylvanian Unitarian theologian of the 16th century.

Keywords: cultural history 17th–18th centuries; peregrinatio academica; Newton-cult; Hungarian-English relation's history